

Fig. 1. Sakskøbing kirke.

Aa. RI. 1944

SAKSKØBING KIRKE

Sakskøbing nævnes i Valdemars jordebog både som Saxthorp og med sit nuværende navn, altså i sidste tilfælde utvivlsomt som købstad, som hvilket den dernæst udtrykkeligt betegnes 1270.

Kirken omtales imidlertid i de skriftlige kilder først i året 1420 ved indstiftelsen af et alter (se nedenfor). Den siges i katolsk tid at have været indviet til *S. Peter* og *S. Poul*¹, men kaldes i aktstykkerne fra begyndelsen af 1400'rne alene *S. Pouls kirke*². Et aktstykke fra 1483 taler dog om *S. Peters kirkegård*³, og efter nyere tradition skal den endelig også være kaldt *S. Olufs kirke*⁴.

Den omstændighed, at der oprindelig lå to herregårde, Berridsgård og Orebygård, i Sakskøbing sogn, gav i begyndelsen af 1600'rne anledning til trætte om kaldsretten. Mens man i et par forudgående tilfælde havde sikret sig de pågældende herskabs samtykke ved kaldelsen af nye præster, forsømte man dette 1620, og Jacob Ulfeldt til Orebygård rejste i forening med Lisbeth Friis til Berridsgård sag mod magistraten og hævdede, at Sakskøbing ikke var noget egentligt købstadkald, »men fast mere et Landsogn.«

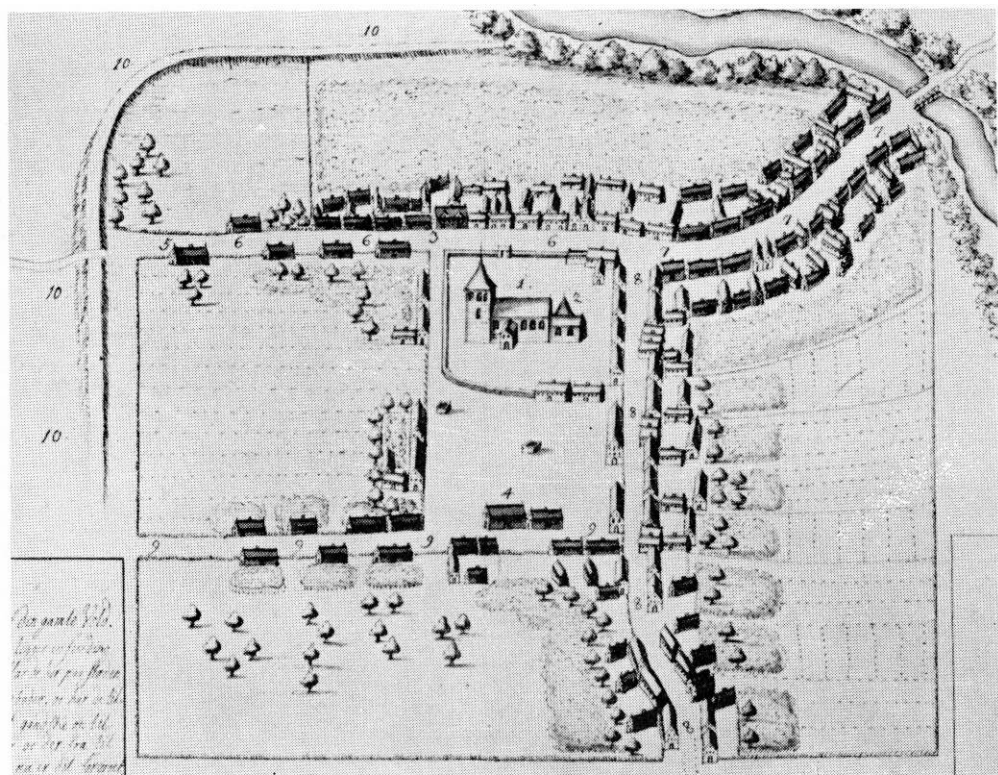

Fig. 2. Sakskøbing. Udsnit af Resens byplan o. 1670.

Afgørelsen faldt imidlertid ud til magistratens fordel og synes at have givet anledning til, at Berridsgård blev lagt under Taars sogn⁵. Ejerne af de to herregårde, hvoraf flere blev begravet i kirken (se gravsten s. 152), har iøvrigt også bidraget til dens udsmykning (se $\dagger$ kalkmalerier s. 142).

I kirken var der i katolsk tid flere *altre*. 1420 indviedes et *S. Olufs* alter, som også senere fik forskellige biskoppelige afladsbevillinger⁶. Desuden nævnes i afladsbevillinger eller andre dokumenter *Vor Frue*⁷ alter, *lille Vor Frue* alter⁸ samt *Helligkors* alter⁹.

Efter *sagnet* skal en af kirkens klokker (sml. s. 151) være støbt i nogle lergrave vest for byen¹⁰.

Da der efter reformationen rejstes krav om tilbagegivelse af ældre donationer, blev der på sognestævne 1532 svaret: »at Kirken kan ingenlunde komme det afsted, at give alle Sjølegaver igen, som have været givne fra Arilds Tid,¹¹« og 1534 indskærpede Odensebispens borgerne, at de ikke måtte befatte sig med kirkens ejendom, men den skulle behandles som vedtaget på herredagen i København 1530¹¹.

Kirken er fra ældre tid selvejende¹².

Kirken ligger på let skrånende terræn centralt i byen mellem torvet og Vestergade, i virkeligheden øens store hovedvej — og den indgår meget smukt i den fine, middelalderlige byplan (fig. 2)¹³. Kirkepladsen, på hvilken der nu ikke findes gravsteder, er meget snæver, men kirkegården har vist oprindelig dækket hele karréen mellem torv og gade, og der er fundet begravelser i grun-

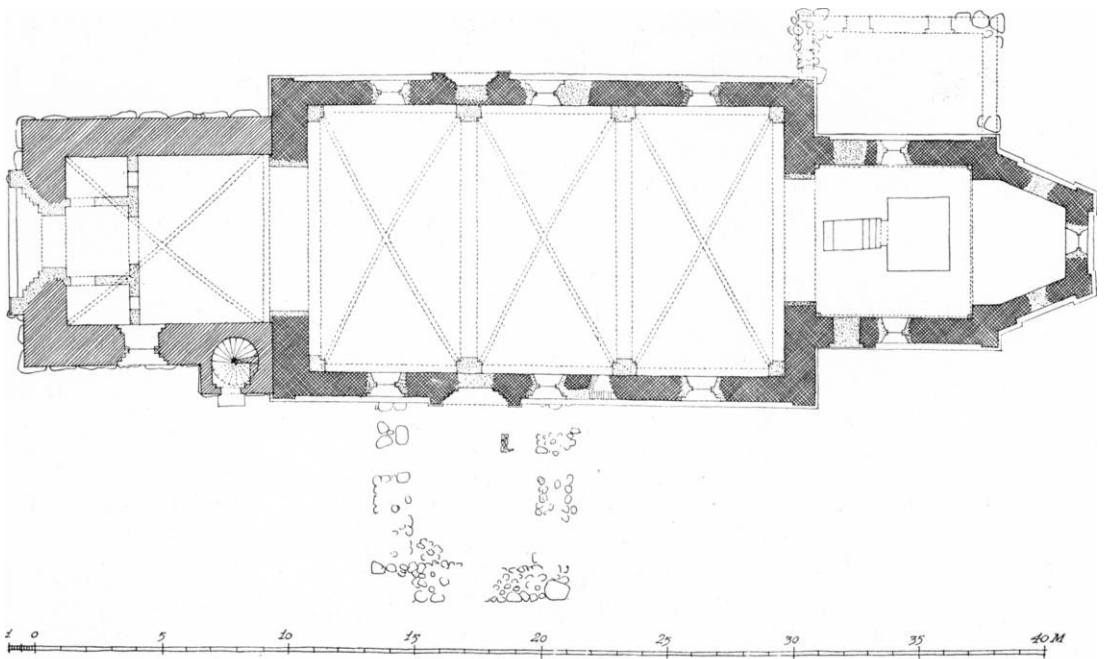

Fig. 3. Sakskøbing. Plan. 1:300. Målt af J. og H.Hansen 1944 (Aa. RI. 1945).

den under Teknisk Skole på sydvest-hjørnet. Kirkens nuværende indhegning af mur og jernstakit er moderne. 1711 nævnes søndre og nordre *†kirkerist*, og 1744 rejstes en grundmuret kirkegårdsport, som året efter fik påsat årstallet i jerncifre (rgsk.). 1723 sattes 32 favne stenmur om kirkegården, og 1773 omsattes stengærdet »for Freds Skyld« (rgsk.). Reparationer af kirkegårdsmuren og dens indgange omtales flere gange, indtil nord- og sydsiden nedtoges 1855 og muren genopførtes mod privathuse på østsiden og mod skolen, der 1847 var bygget på sydsiden mellem kirken og torvet, hvor der dog allerede 1729 lå en skolebygning; 1865¹⁴ opførtes et kedelhus, og året efter gav arkitekt Ove Petersen udkast til et lighus (rgsk.), der nedreves og udvidedes 1885¹⁵. 1808 blev Sakskøbing kirkegård planeret (»sløjfet«) for 350 rdl. (rgsk.); 1816 anlagdes en ny kirkegård vest for byen.

Kirken består af et senromansk kor med tresidet apsis og et lidt senere opført skib samt sengotisk tårn, alt af røde munkesten. På skibets sydside har været tilbygget et senmiddelalderligt våbenhus og på korets nordside et sakristi fra samme periode. Endelig har der ligget et bindingsværksvåbenhus fra baroktiden på nordsiden.

Den senromanske kirke. Kor og apsis er bygget i lidt uregelmæssigt munkeforbandt (for mange løbere) med anvendelse af mange sortbrændte sten. Apsis har høj sokkel, hvis nederste led er uprofilerede granitkvadre, der vist-

Aa. RI. 1944

Fig. 4. Sakskøbing. Præstedør (s. 132).

nok blev fornyet 1818 (rgsk.). Derover er teglstenssoklens 19—20 cm fremspring profileret med rundled og skråkanter (fig. 5). Apsiden er tresidet og har på ydersiderne store, rundbuede halvstens blindarkader med løberskifte over buerne. På hjørnerne ses grov riffelhugning. I øst er der et oprindeligt, rundbuet vindue, nu ommuret¹⁶, på de to andre sider har der tidligere været vinduer, men måske ikke fra første færd (fig. 8). Gesimsen er ny.

Korets sokkel har for neden granitkvadre med en stejl hulkel over en svag rille; soklens profilering er iøvrigt som på apsis, men fremspringet er noget mindre. Korets langmure har hjørnelisener; i syd sidder en præstedør i et fremspring afsluttet med to skråkanter, hvoraf kun den øverste løber af på hjørnelisenen

(fig. 4). Den yderste rundbue i den dobbeltfalsede dør er affaset, og rundt om stikket ligger et løberskifte af ikke krumhugne sten. Indersiden har spærstik. Præstedøren var 1864 tilmuret. Af korets rundbuede vinduer har det nordre indtil 1864 siddet dækket og velbevaret bag sakristiet¹⁷, først 1847 blev blændingen ind mod koret tilmuret (rgsk.). Det søndre har en tid lang været spidsbuet¹⁸. Korets gesims er ny, dog er der over præstedøren bevaret et stykke oprindelig frise af krydsende rundbuer på profilerede konsoller af bindere. Buefelterne har løftet bund, og der er puds til underkant af konsollerne. Nordsidens og korgavlens friser er nye. Oprindelig har gavlen haft bånd af savskifter (fig. 8). Den svejfede kam blev påmuret 1845 (rgsk.).

Skibet er efter iagttagelser, gjort ved østgavlens nedtagning 1864, lidt yngre end koret¹⁹, de anvendte sten er lidt kortere og tykkere og muret i mere regelmæssigt munkeforbandt. Granitsoklen blev fornyet 1864 (rgsk.); den er nu forkrøbbet om portalfremspringenes yderste led.

Sydportalen (fig. 6) står i et kraftigt portalfremspring, der trods to tilbagetræknings over dørbuen når op i gesimsen. Et savskifte mellem to løberskifter følger det yderste, rundbuede stik over portalen, som har mange, stærkt restaurerede false, der dog alle har bevaret oprindelige detailler, som

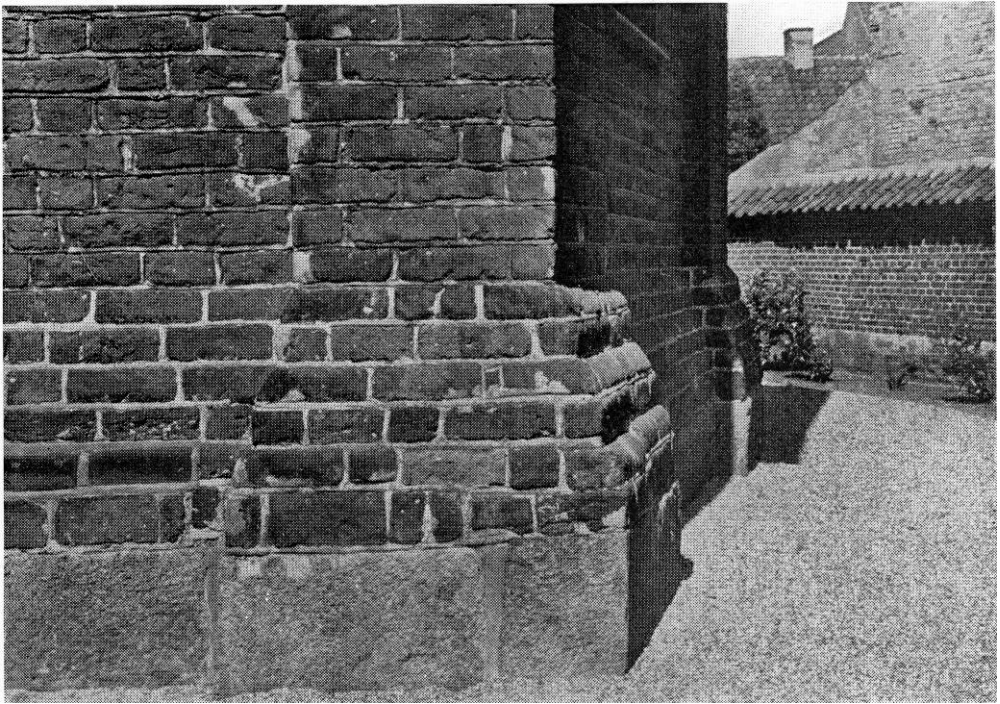

Fig. 5. Sakskøbing. Apsissokkel (s. 132).

Aa. RI. 1944

sikrer rekonstruktionens rigtighed, herunder de trekantformede kapitæler og baser på mellemfalsene. Den inderste svære trekvartstav har trekantbase, men ikke kapitæl. I dens bue ses ni glaserede sten med rifling før brændingen. Over døren sidder et tilmuret, romansk vindue i retkantet fals med løberskifte over stikket, aftrappet sålbænk og lysningsfals. Over vinduet ligger et dobbelt savskifte. Nordportalen (fig. 7) står i et portalfremspring som sydsidens og viser samme former, men har en fals mindre og mangler det om-løbende savskifte. Over portalen står en bred blænding med trekløverbue, der skærer op i et tredobbelt savskifte, hvoraf det øverste er nyt.

Af romanske vinduer i skibet er foruden portalens på sydsiden kun bevaret toppen af et vindue synligt på samme side over hvælvene. Det har helstens stik af kilehugne sten med grov rifling efter brændingen.

Gesimsen på skibets sydside er ny; før 1864 bestod den øst for portalen af enkelte rundbuer, vest for portalen af tandsnit. Muren er forhøjet i gotisk tid. På nordsiden har gesimsen rudefrise vekslende med krydsende rundbuer afbrudt af små, forsænkede kors, men hele frisen og den overliggende, meget rigt profilerede gesims er ny, muligvis dog efterlignende ældre forbilleder. Hjørnelisenerne ender både på kor og skib i gavlkamskonsoller; skibets 1864

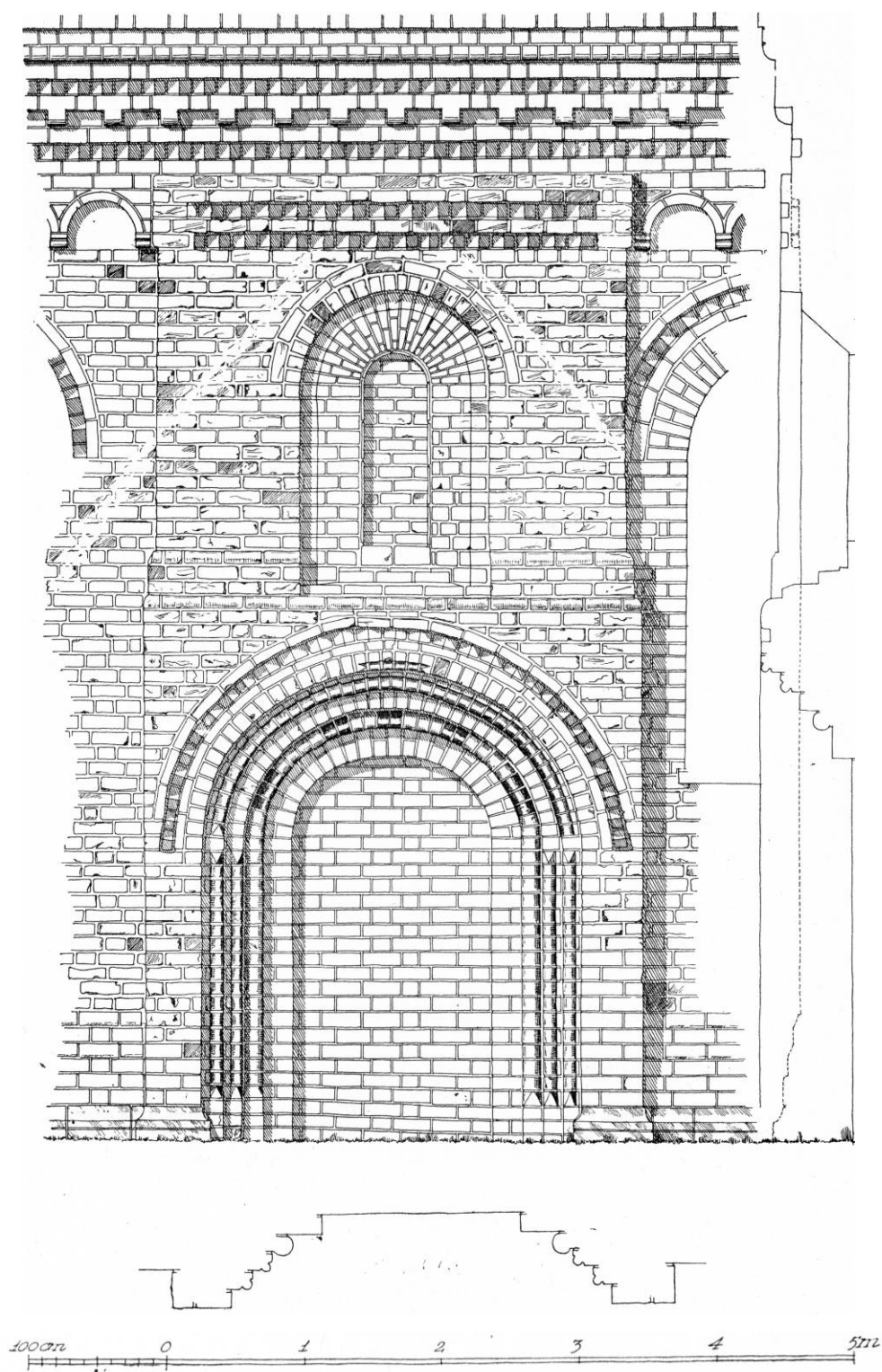

Fig. 6, Saksøbing. Sydportal. Målt af Aa. Rl. 1945.

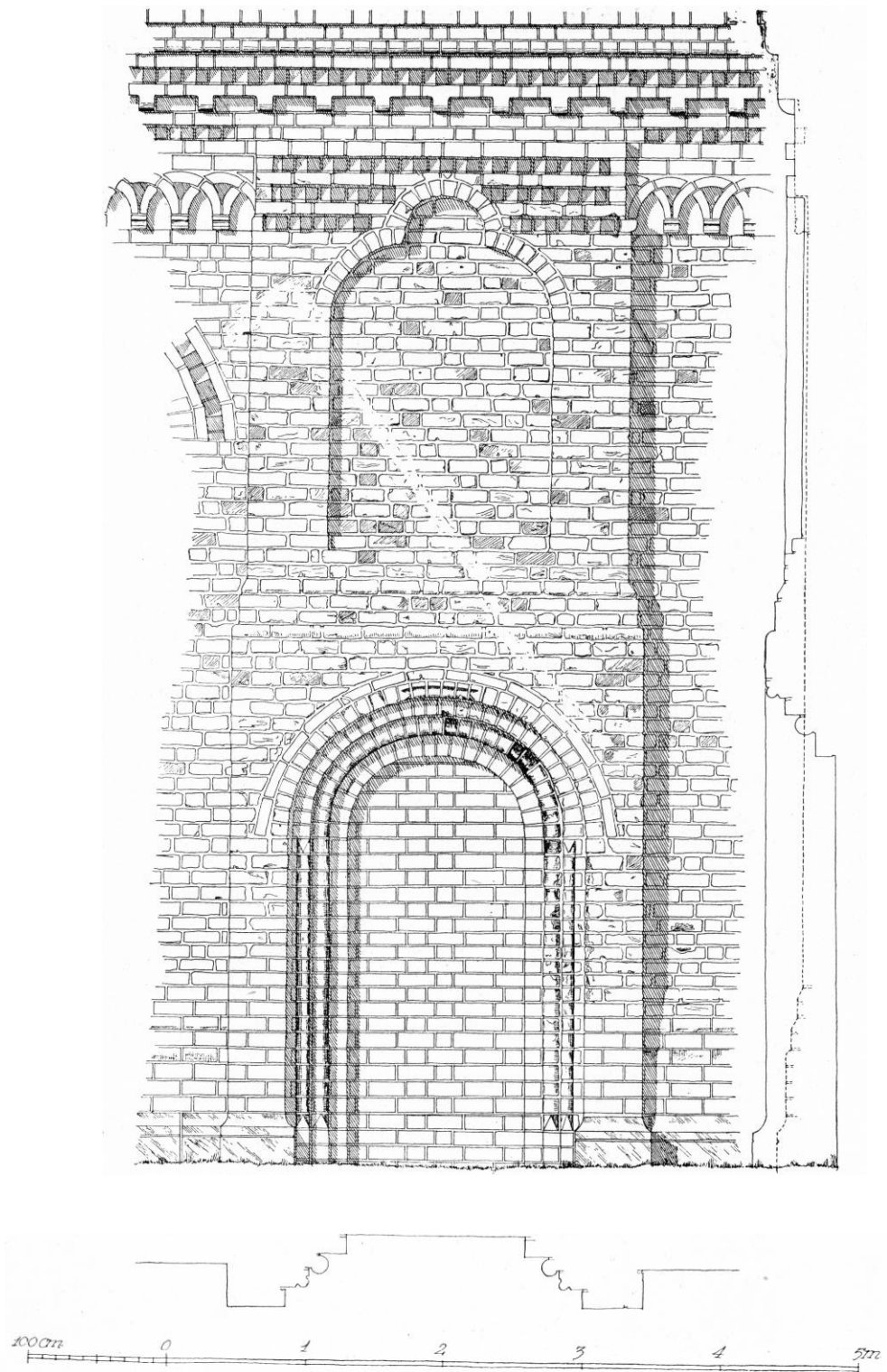

Fig. 7. Saksøbing. Nordportal. Målt af Aa. Rl. 1944.

helt ommurede østgavl har haft en dekoration af savskifter; den svejfede kam var opsat 1845. Vestre gavltrekant blev omsat ved tårnets opførelse.

I det *indre* er kirken glatpudset, og oprindelige detaljer er tilsløret. Apsisbuen truede 1861 med nedstyrtning²⁰, og 1864 blev apsidens hvælv ommuret (rgsk.). Apsisbuens østside viser sig på loftet at bestå af et halvandenstens stik over tre rulskeftestik, hvoraf det midterste har hveranden sten stikkende 6—7 cm ud, øjensynligt en fortanding. Koret havde 1864 et ribbeløst, helstens krydshvælv, der antagelig var fra opførelsestiden²¹; det blev 1864 uvist af hvilken grund erstattet med et ribbehvælv af små sten. Samtidig blev den svagt spidsbuede korbue udvidet. På skibets overmure ses vægpuds, der 120 cm under nuværende muroverkant har været pudset op mod træ, måske en bræddevælvning.

Ændringer og tilføjelser. Tårnet er bygget i slutningen af middelalderen på en grov syld af kampesten. Derover består murværket af mørkerøde, temmelig korte munkesten i lidt uregelmæssigt munkeforbandt. Tårnrummet har i syd et stort, mangefalset, spidsbuet vindue, tårnbuen er udhugget 1864 (rgsk.); indtil da synes der kun at have været en 1,5 m bred dør²². Tårnhvælvet har halvtstens ribber, vægbue i øst, smalle lister i nord og syd, men ingen i vestsiden. 1836 var en vestportal udhugget, den fik 1847 en trappe af fliser, og samtidig blev de fire åbne begravelser i tårnrummet, der 1755 var indhegnet med stakitværk (præsteindb. 1755), opfyldt og dækket af et nyt flisegulv, og ind mod kirken blev opsat et dørparti mellem et trapperum til orgelpulpituret og et materialerum(?) »efter Tegning med Gibsloft, Gesims og Lisener« (rgsk.). 1864 blev vestportalen udvidet og tårnrummet omordnet. På tårnets sydside står et samtidigt trappeshus med dobbeltfalset, fladbuget dør og små lysglugger. Vindeltrappen har loft af fladbuestik og ender i mellemstokværket med en fladbuget dør. I mellemstokværket sidder til de tre frie sider en dobbeltfalset, fladbuget glug. Klokkestokværket har i nord og syd tre fladbuede glamhuller i trykket rundbuespejl, tidligere må der have siddet lignende glamhuller til, de andre sider, idet der 1818 blev anskaffet 12 nye lemme til »Drønhuller« (rgsk.). Nu er østsidens midterste glamhul blændet, og vestsidens blev 1868 af murermeister Reinau ændret til en tvilling-glug samtidig med, at man nedtog og genopførte den gamle tårngesims og et stykke af muren, der var bygget af små mursten, en reparation, der ialt kostede 445 rdl. 3 mark foruden arkitekten, Ove Petersens honorar (rgsk.). Under klokkestokværket sidder i de tre sider urskiver.

1722 var tårnspiret råddent, men ikke desto mindre blev vindfløjen forgyldt 1729 (rgsk.). 1753—54 måtte man dog forny spiret ved tømmersmand Oluf Rasmussen og murermeister Johan Christofer Cramer fra Maribo. Espen Gamst lagde ægte guld på vindfløj, kugle og kors (rgsk.). Spiret var firkantet

Fig. 8. Sakskøbing. Efter tegning af J. Kornerup 1859.

og dækket med munketagsten, og i fløjen stod med dobbelte cifre »G. 5 (!) Anno 1753« (præsteindb. 1755). Et lynnedslag i 1756 tændte ikke, men bevirkede dog, at tårnets øverste del måtte omsættes²³. 1852 blev spiret fornyet af tømrermester Luckmann efter tegning af Kornerup. Sammen med en ny klokkestol m. m. kostede arbejdet 840 rbd. (rgsk.). Topkorset blev 1944 fornyet i kobberør.

Skibets mure er forhøjet i middelalderligt forbandt med anvendelse af sten, der svarer til korets, og skibets tre krydshvælv er bygget af samme slags sten. Men trods dette kan hvælvene, der har brede, rundbuede gjordbuer, stærkt puklede kapper og på de nederste dele overribber med trinsten, ikke være middelalderlige. De dækker nemlig på sydsiden resterne af et kurvehanksbuet vindue med smige sider, som sidder 68 cm vest for midten af det romanske vindue og næppe kan være ældre end renaissancetiden. Endvidere fremgår af regnskaberne, at man, efter i 1819 og 1820 at have nedbrudt våben-

husene, tilmurede dørene for begge våbenhuse samtidig med, at der leveredes tre skabelonbuer til at opmure de gamle kirkedøre efter; det må betyde, at nord- og sydportalen endnu 1820 har været åbne, hvilket forbydes af de nuværende hvælv, hvis vægpiller dækker dørstederne. Men der må have eksisteret et ældre sæt hvælv, idet skibets østhvælv nævnes 1729²⁴.

†*Sakristi* på korets nordside blev efter reformationen brugt til skole og nedreves 1865 (rgsk.). Dets kampestensfundament, hvis overkant ligger ca. 45 cm under grønsværen, er delvis fremgravet, og en opmålingsskitse fra før nedrivningen²⁵ viser det som et 4,2 x 6,7 m stort rum med dør i vest og to vinduer i nord. Endvidere har der været hugget en dør ud til det gennem kormuren. Sakristiets tagværk løb op på kortaget²⁶.

†*Søndre våbenhus*, der har efterladt et tagspor på kirkemuren, blev nedrevet 1819 eller 1820 (rgsk.). Fundamenterne er fundet ca. 40 cm under nuværende terræn. De består af en kampestenslægning på 125—150 cm's bredde med et indvendigt mål på 6,5x5,2 m. En stensamling i sydvestre hjørne er måske underlag for en hvælvingsspil, noget tilsvarende er dog ikke fundet i de andre hjørner. Foran døren ind til kirken ligger få cm under terræn en lille rest af et munkestensgulv.

†*Nordre våbenhus* fra 1720—21 (rgsk.) har efterladt et tagspor på kirkemuren med tagryg ved portalfremspringets østre kant. En gravning på stedet viste ingen bygningsspor. Dette forklares ved, at våbenhuset har været af bindingsværk med stolper, løsholter og remme. Det har haft tegldækket valmtag og gulv af mursten. Det blev nedrevet 1819 eller 1820 (rgsk.).

Formodentlig blev de gamle portaler gjort istand til brug, indtil det nye indgangsparti i tårnets vestside 1836 blev opmuret af flensborgsten (rgsk.). Iøvrigt vides kirken kun at være blevet underkastet almindelige vedligeholdelsesarbejder før 1864. Således fik kirken nye vinduer. Man hører første gang herom 1703, da der holdtes auktion over otte gamle karme med vinduer (rgsk.). De nye vinduer har åbenbart ikke været gode; 1710 repareredes blyvinduer, og 1735 indsattes nye vinduer overalt i kirken (rgsk.). De spidsbuede støbejernsvinduer, der ses på Kornerups tegning (fig. 8), blev 1845 leveret af Bandholm Jernstøberi, 10 ialt (rgsk.); det kan med støtte af den gamle opmålingsskitse²⁷ fastslås, at de har været fordelt med tre i apsiden, eet i koret, tre i skibet, to i sakristiet og eet i tårnet. Kirkens gulv er omlagt og repareret flere gange; således nævnes 1728 uden nærmere stedfæstelse, at der blev lagt nyt gulv af flensborgsten, 1750—51 blev sakristiet for første gang brolagt(?) for 12 rdl., 1836 blev der lagt nyt flisegulv i kirkens gang, 1839 en flisetrappe mellem kor og skib, og 1847 indkøbtes 352 par gule og blå gulvfliser, svarende til ca. halvdelen af korgulvet (rgsk.). Iøvrigt reparerede man vægge og hvælv, således blev 1745 betalt for »Kirken at udspække, hvidte og blaa i

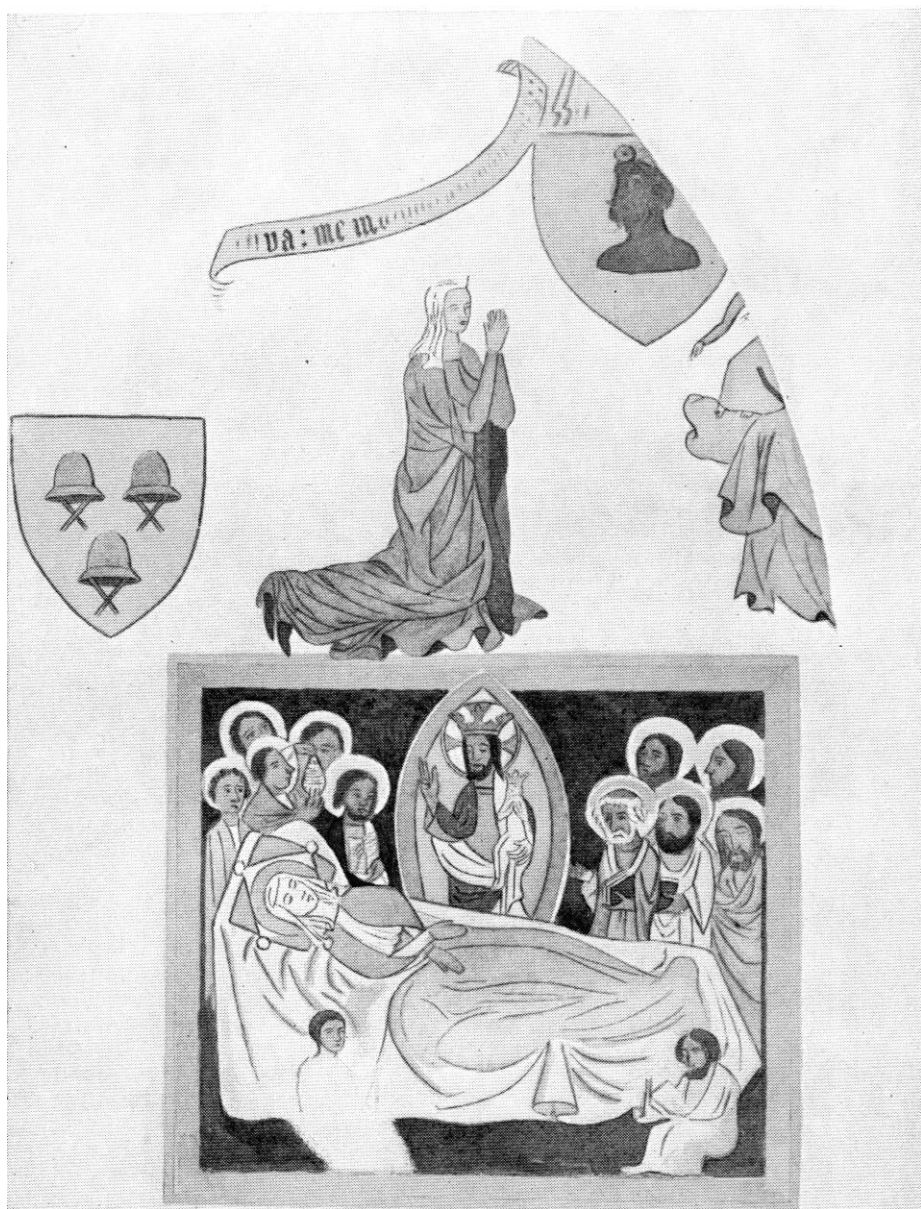

Fig. 9. Sakskøbing. †Kalkmalerier på skibets nordvæg (s. 140). Efter akvarel af J. Kornerup.

Hvælvingen», og 1843 blev kirken anstrøget (antagelig udvendig) med en grå kulør og dørstedet til hovedindgangen med en lyserød (rgsk.).

Restaureringen 1864 var længe under forberedelse. 1859 havde Worsaae kritiseret en af Zeltner udarbejdet plan og foranlediget, at et nyt forslag blev udarbejdet²⁸. Under Dahlerups og Ove Petersens ledelse blev kirken derefter

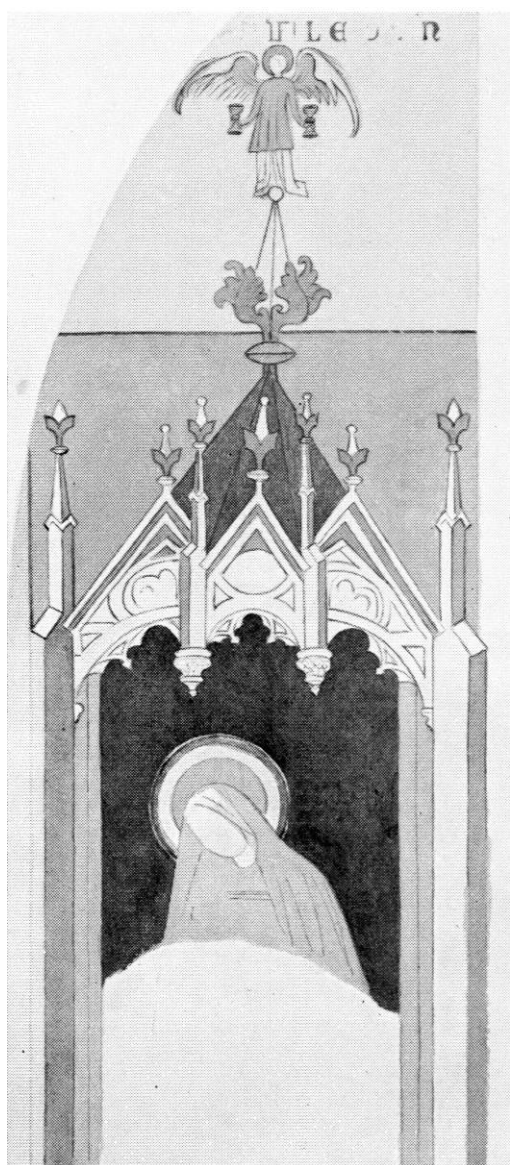

Fig. 10. Sakskøbing. †Kalkmaleri på skibets nordvæg. Efter akvarel af J. Kornerup (s. 141).

af kalkmalerier³¹, som borthuggedes ved kirkens restaurering.

Ældst, fra 1300'nes sidste årtier, var en udsmykning af kirken, hvoraf Kornerup fremdrog fire billedfragmenter, der sad højt på den *vestligste del af skibets nordvæg*. I rækkefølge fra øst forestillede billederne, af hvilke store partier var blevet skjult allerede ved hvælvenes indbygning: 1) Marias død (fig. 9). Jomfru Maria på dødslejet omgivet af apostlene og i midten Kristus

på en noget hårdhændet måde »ført tilbage til oprindelig Stik«. Herved blev sakristiet nedrevet, der blev indsat romanske vinduer, gesimserne blev ommuret og ydermurene rensed. I det indre blev der lagt gule teglstensfliser på gulvet, de for nylig fremdragne kalkmalerier huggedes ned (se nedenfor), og hvælvene blev malet blå.

1853 blev der klaget over, at tagværket hvilede på hvælvene, der derved tog skade²⁹, og året efter blev hele kirkens bjælkelag og tagværk fornyet af tømrmester Hassenkampf, og tagdækningen, hvis munketegl 1729 befandtes delvis erstattet af vingetegl³⁰, blev lagt af skifer og bly (rgsk.).

Af kirkens murede grave er fremdraget et *gravkammer* under korgulvet, muret af renaissancesten som et tøndehvælvet rum af ca. 186 cm's højde. En nu i alt væsentligt forsvundet trappe har ført ned til en bred, fladbuget dør. Begravelsen, der nu er tom, skal have tilhørt Berritsgårds ejere (se gravsten nr. 1 og 2 s. 152).

†KALKMALERIER

Ved Kornerups undersøgelser 1859 og 1864 fremdroges betydelige rester

Fig. 11. Sakskøbing. †Kalkmaleri efter akvarel af J. Kornerup (s. 141).

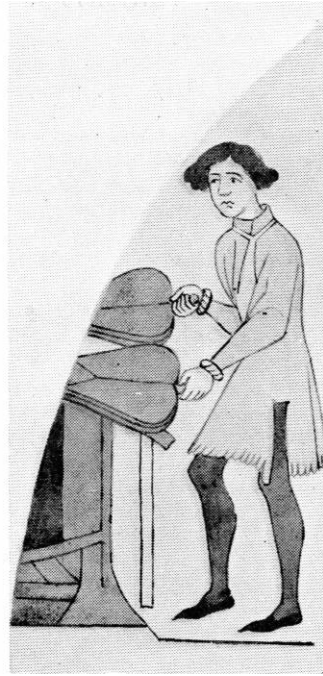

Fig. 12. Sakskøbing. †Kalkmaleri efter akvarel af J. Kornerup (s. 141).

i mandorla med et lille nøgent, kronet barn på armen, symbolet på moderens sjæl. Det rektangulære, 167 x 144 cm store billede var malet på rødbrun baggrund og indfattet af en gul ramme. 2) *Pieta*(?) (fig. 10). Kvindefigur med glorieskive bag hovedet siddende under en gotisk baldakin, på hvis topspir der stod en lille engel med en kalk i hver hånd. Øverst var rester af en ulæselig majuskelindskrift. Den nederste del af kvindefiguren var ødelagt, men det har sikkert været Jomfru Maria med Kristi afsjælede legeme på skødet. 3) Konge (Knud?) (fig. 11) siddende med sværd og krone under en flygtigt malet arkadebue, med fødderne hvilende på en bred, rød bue. Herunder fremkom et hoved med en krone. Billedet var antagelig et led af en større dobbelt frise. Kongens højde var ca. 70 cm. 4) Yngling (fig. 12) i kort, opslidset kjortel betjenende en dobbelt puster, antagelig en del af en S. Eligius-fremstilling (sml. Stubbekøbing).

Fra o. midten af 1400'rne hidrørte et billede, hvoraf dele fremkom på væggen over *Marias død* (fig. 9). Billedet forestillede en fornem dame iført en folderig blå kjortel med rødt foer og hvidt hovedlin. Figuren knælede og rakte hænderne samlet i bøn op mod Jomfru Maria med barnet. Af Mariafiguren var det meste skjult af de indbyggede hvælv. Ovenover den knælende kvinde fandtes et skriftbånd med en for størstepartens vedkommende ulæselig minu-

skelindskrift. Af indskriftens begyndelse var enkelte bogstaver læselige: »[ju]va me Ma[ria]« . . . (»hjælp mig Maria. . .«). På begge sider af figuren var malet to våbenskjolde for familierne van Hafn (tre stormhuer) og Pøiske (morianhoved smykket med en krans af roser). Disse familier havde i 1400'rne nær tilknytning til herregårdene Bramslykke, Ulslev og Berritsgård. Den knælende figurs højde var ca. 100 cm.

Rimeligvis omtrent samtidig med disse malerier var en fremstilling af to engle bærende en monstrans, som fandtes udvendig på *korets nordside*, altså i det 1864 nedrevne sakristi. Billedets størrelse ukendt.

Fra sengotisk tid, rimeligvis o. 1500, hidrørte en Kristoforusfigur med Jesusbarnet, hvoraf et brudstykke afdækkedes på en overkalkning af et af de ældre billeder i *skibet*.

Også i *kor* og *apsishvælv* fandtes malerier, men disse var anbragt på et så tyndt lag kalk, at intet kunne fremdrages så fuldstændigt, at det lod sig bestemme.

INVENTAR

Alterbordet er et glat fyrretræspanel fra 1865 (rgsk.).

†*Alterbord*, muret og sikkert oprindeligt, stod nær *korets østgavl*³².

†*Alterbords forside* (?). Præsteindb. meddeler 1755: »... for dette gamle Alterpostement er sat et Skilderi, betyder Nadverens Indstiftelse med Christo og de 12 Apostle, temmelig artig gjort, øverst over dette staar et lidet Skilderi, som betegner Englen, der kom at trøste Christum, da han var i den store Angest«.

†*Alter klæder*. 1) Nævnt 1710 som gammelt, af sort fløjl. 2) Nævnt 1710, gult. 3) Nævnt 1743, af damask, med givernes hr. Niels Siøes og hustrus navne broderet på (rgsk.). 4) 1748, af rødt, genuesisk damask med givener Jørgen Tofts og hustru Marias navne broderet med guld (rgsk. og præsteindb.). 5) 1777, af fløjl med guldgalioner (rgsk.). 6) 1832, af karmoisinrødt fløjl med guldgalloner (rgsk.).

Altartavle (fig. 13), af sengotisk skabstype fra o. 1500, et nordtysk, formentlig lybsk arbejde³³. I midtskabet står tre store figurer, Jomfru Maria med barnet flankeret af kirkens to værnehelgener, apostelfyrsterne Peter og Paulus, hvis attributter delvis er fornyet; gammelt er dog Paulus' sværdhæfte med et udskåret A i knappen. Figurerne står på et tredelt fodstykke, hvis forside er et gennembrudt rudeværk, og Mariafiguren flankeres af to udskårne planker med musicerende engle under baldakiner med fialer. I sidefløjene findes to rækker figurer, seks helgener i højre og seks helgeninder i venstre fløj. Det er i øverste række: S. Knud konge med krone og spyd (nyt), S. Olaf med

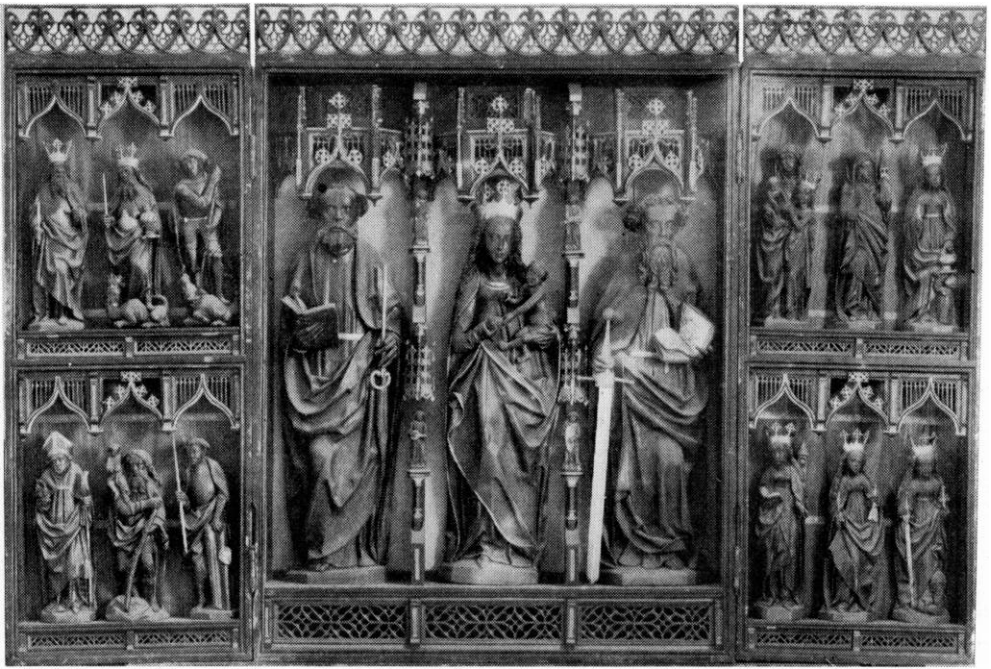

Fig. 13. Sakskøbing. Altertavle (s. 142).

Pacht og Crone fot.

krone, scepter (oprindelig sikkert økse) og relikviegemme trædende på hedenskabets drage og S. Jørgen kæmpende med dragen. I understen række: bispehelgen (sikkert Nicolaus), S. Kristoforus bærende Jesusbarnet og S. Mauritius som ridder af negroid type. Helgeninderne er i øverste række: S. Anna selv-tredie, S. Gertrud med kirkemodell og den kronede S. Elisabeth med kurv og tigger. I understen række de tre kronede jomfruer: Barbara med tårn, Ursula med pile og Katharina med sværd og hjul trædende på hedenskabets. Fodstykke-ernes udskårne gitterværk er tvedelt. Af de plane baldakiner har kun de midterste kølbuer bevaret deres profiler med korsblade. Øverst kronestavlen af en gennembrudt frise med korsblade. Det glatte fodstykke er fra nyere tid. Alterstavlen står rensat med få farver og noget guld, i predellaen gylden fraktur, Johs. 6,54, hvorunder skimtes ældre fraktur, Johs. 6,54 og 55. 1782 repareret og renoveret snedker Jacob Lund alterstavlen, og 1832 malet af maler Møller (rgsk.). Malerierne på bagsiden af fløjene er kopier³⁴ med supplerende tilføjelser efter originalerne³⁵, som nu findes på Stiftsmuseet i Maribo; originalerne blev 1943 genrestaureret³⁶, befriet for tilmålinger og overført på nyt lærred. De er meget fragmentarisk bevaret, med en ganske fin tegning og friske, klare farver på guldgrund; motiverne er tilbedelsen og fremstillingen i templet samt Peters og Paulus' martyrier.

Altersølv. Kalke. 1) 1831, af københavnsk prøvesølv, 24 cm høj; bred, pro-

fileret fod med påloddet krucifiks, svært skaft og højt bæger, der buer indad foroven; mestermærke for J. P. Lund, Sakskøbing (Bøje 2580). Samtidig *disk*. 2) 1899, stemplet: Holm, med tilhørende disk. †*Kalk* og †*disk* nævnes 1698 (inventarium), sikkert de samme, som beskrives i præsteindb. 1755 som værende uden årstal og navn, kun med et våben; knoppen prydedes af stene og smukt løvværksarbejde; på diskens rand fandtes hånd og fod med naglegab. Muligvis samme kalk og disk, som omtales 1743 og 1816, og som vejede 48 lod (rgsk.) †*Altersølv* skænkedes 1748 af Jørgen Toft og andre³⁷ og repareredes 1794 (rgsk.). *Oblatæske* af københavnsk prøvesølv 1726, formet som et lille skrin med runde hjørner; låget har afrundede kanter og i midten en konveks oval; mestermærke for Philip Lorenz Weghorst 1723 (Bøje 344). †*Oblatæsker*. 1698 nævnes i rgsk. en elfenbensæske og en lille kobberæske, og i rgsk. 1710 endnu een, af træ. 1829 købtes en sølvdåse, som vejede 12 lod og kostede 10 rdl. (rgsk.). *Vinkande* 1693, 23 cm høj, til hvilken ifølge præsteindb. 1755 sølvet blev skænket af mag. Niels Svendsen Castrup 1693. Profileret fod med fodplade, kugleformet legeme med tyk hals, spids tud og låg med gæk i form af en drueklase. †*Tinflasker* til vinen nævnes flere gange i regnskaberne, tidligst 1710.

Sygekalk 1752, knækket arbejde med bred og kraftig fod, der er indrettet som vinbeholder, glat skaft, stor, fladrund knop og bredt bæger. Under foden graveret kursiv: »Denne Kalk hører P H til oc hans Arvinge oc blef Tind Set (berettelsessæt) udi Saxkøbing Kirche A(nn)o 1565 oc blef taget paa tet Skib som blef brend eor [!] Rostock, blef omgiort 1752«. Samtidig *disk* med oblatgemme. †*Sygekalk* og *-disk* nævnes 1709 og vejede 27 lod (rgsk.).

Alterstager (fig. 14) 1685, 50 cm høje. De store og smukke stager har en bred, profileret fod, der hviler på tre liggende lam, balusterformet skaft med kraftigt, tvedelt, riflet midtled, flad, profileret lyseskål og lysetorn af jern. På foden er graveret en nu næsten udslidt kartouche med versaler: »Johannes Riber« og årstallet 1685.

†*Alter stag er*. Et par mindre, ubrugelige alterstager nævnes i inventariet 1698 og gaves 1852 til omstøbningen af en klokke; de vejede 7 pund (rgsk.). Herfra stammer muligvis en støbt *bronzeløve fra o. 1600, der blev fundet ved gravning i kirken. Nu i Nationalmuseet³⁸.

Alterbog, ny, men med sølvbeslag fra 1747 hidrørende fra en †*alterbog* indbundet i carduans bind, som 1748 blev skænket af Signe Clausen Orrebye (rgsk.). Beslagene består af hjørner og hængsler med graverede regenceornamenter samt ovale, buede plader midt på bindet, på den ene graveret en åben bog med skriveskrift: »Det hellige Evangelium«, på det andet lovens tavler; mestermærke for Christopher Jonsen, København, 1747 (Bøje 372).

†*Røgelsekar*, nævnt 1710 (inventarium).

O. N. 1945

Fig. 14. Sakskøbing. Alterstage 1685 (s. 144).

†*Messehagler*. 1) Nævnt 1710, gammel, af gult damask. 2) Nævnt 1710, af rødt fløjl med guldstaffering om (inventarium); 1736 fik den nyt forstykke af rødt fløjl med uægte sølvsnore; 1743 nævnes en ny messehage], sikkert den samme. 3) Nævnt 1755, af rødt fløjl med sølvspænder foran (inventarium). 4) 1777, af fløjl med guldgalloner (rgsk.). 5) 1816, af fløjl med galloner, krone og årstal (inventarium)³⁹.

†*Brudetæppe* anskaffedes 1776 for 10 rdl. (rgsk.).

†*Alterskranker*. 1) Med syv messingknapper, nævnt 1743 (inventarium). 2) Med drejede balustre, udført 1832 af snedker H. Jensen (rgsk.).

Døbefonte. 1) O. 1300, importarbejde af gotlandsk kalksten, af bægerblads-type; bevaret er kun den nederste del af kummen, som fandtes ved en udgravning i kirken 1944, og som 1765⁴⁰ stod på en muret sokkel i korets nordside oven på Lasse Jensøn Blaas gravsten (se s. 153); 1782 blev den for bekvemhed og behøvende nytte gjort lavere; 1839 og 1844 stafferedes og forgyldtes den af maler Møller (rgsk.). Opstillet nord for kirken.

2) 1865, af bremersandsten, tegnet af arkitekt O. Petersen (rgsk.).

Dåbsfad, 1681, af messing, formentlig dansk arbejde. Den ottekantede rand har en tovsnoet kant og groft drevne figurer med stregkonturer, Kristus, de fire evangelister og en knælende mand; i den konkave bund er graveret en fremstilling af Kristi dåb omgivet af en bladkrans; på randen graverede versaler og kursiv: »Thomis Jørgensen, Karen Christofers Datter Anno 1681 foræret til Soxkiøbings[!] Kiercke«.

†*Dåbsfade*. 1) Nævnt 1698 (inventarium), af tin; det omgjordes 1746 (rgsk.).

2) 1865, af krontin, fra Hans Høy i København (rgsk.).

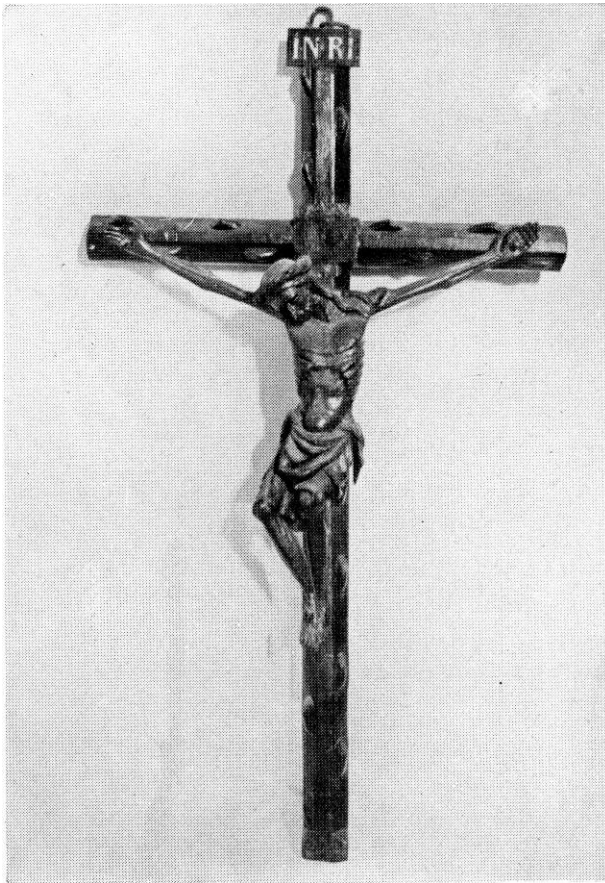
†*Fontehimmel* var 1755 ophængt i en lænke over fonten, med indskrifter og portrætter, som var ukendelige 1755 (præsteindb.).

Korbuekrucifikser. 1) (Fig. 15), høj-gotisk, fra 1300'rne, 125 cm højt. Figuren, som kun er 58 cm høj, hænger i de tynde, senede arme, af hvilke den venstre er uheldigt fornyet. Hovedet med den tunge, tovflettede tornekrone synker nedad mod højre skulder, øjnene er lukkede, håret falder i bløde lokker, skægget er kruset. Den magre krop har stærkt markerede ribben. Lændeklædet, som har dybe folder, dækker lårene. Knæene er stærkt bøjede, og fødderne hænger lodret, højre lagt over venstre. Det samtidige korstræ er smalt, men svært, med udskårne grenestumper på de kraftigt affasede kanter og med kvadratisk skæringsplade over Kristi hoved; øverst er påsat et nyere bræt. Renset træ med ganske få farver. Det stafferedes og forgyldtes 1826 af maler Hanstrøm og maledes atter 1848 (rgsk.). På grund af dets lidenhed er det næppe identisk med det krucifiks, der omtales i præsteindb. 1755.

2) 1867, af egetræ, skåret af billedhugger Fjeldskov (rgsk.).

†*Korgitter*, sikkert fra slutningen af 1600'rne, med initialerne T J S og K C D, som skal betyde Thomis Jørgensen og Karen Christofers Datter (præsteindb.) (se dåbsfad ovenfor og gravsten s. 152); det fjernedes 1832, og samme år gjorde snedker H. Jensen to runde piller ved koret; de stafferedes 1839 og 1844 med perlefarve og mørke rifler, vaserne derpå lakeredes hvide og forgyldtes (rgsk.).

Prædikestol (fig. 16) o. 1620, i høj-renaissance, af en flere steder på Låland virksom mester. Stolen, der blev noget ombygget 1865, har oprindelig haft fem fag. I de fire æggestavsindrammede storfelter, som endnu er i behold, står evangeliststatuetter. En tilsvarende Kristusfigur er nu anbragt bag alteret. Figurernes står på små konsoller i arkader med muslingeskaller. Bueslaget er glat, de korte pilastre har profilkapitæler og -baser samt et postament med slyngbort. I buehjørnerne er treblade. På stolens hjørner er mandlige og kvindelige hermer af den for mesteren karakteristiske type med nøgne overkroppe, store draperier om hofterne og frugtklaser ophængt i løvehoveder på skafterne. Nærmest opgangen er hermen erstattet af en halspilaster. Under storfelterne er der en kraftig, skarpkantet vulst, hvis underside prydes af

O. N. 1945

Fig. 15. Sakskøbing. Korbuekrucifiks (s. 146).

beslagværk, og som på hjørnerne under hermerne er forstærket med en bøjlekonsol, på hvis forside der sidder et stort diademhoved. Postamentet er glat med fremspring på hjørnerne og forkrøppet liste forneden. De beslagværksprydede hængestykker støder sammen på hjørnerne. Bag dem findes seks ud-savede bøjler, der mødes på en ny(?) drejet hængekugle, og under stolens bund er anbragt en drueklase i bladrosen. Stolen har glatte frisefelter, på hjørnerne fremspring med englehoveder og under kantlisten en pærestav. — Opgangen, der 1865 flyttedes fra øst- til sydsiden, har to glatte, æggestavsindrammede fyldinger og på den fornyede stolpe en kvindeherme. — Himmelen, der også blev forandret 1865, er sekskantet; under kassetteloftets midtfelt hænger en helligåndsdue, under forkanterne gennembrudt hængeværk, på hjørnerne drejede hængespir. Gesimsen, hvis arkitrav er glat, og hvis kronliste har en tandsnit- og en æggestavsliste, krones af topkartoucher med englehoveder. På hjørnerne staar drejede topspir.

Stol, opgang og himmel står i rensed træ med sparsom staffering, indskrifterne med fraktur, i frisen Es. 55,11, i postamentfelterne Ps. 120,7. 1832 opmaledes stolen af maler Møller (rgsk.).

†*Bogstol* blev 1748 ligesom prædikestolen beklædt med rødt, blomstret damask kantet med perler og en sølvbroderet indskrift: »Gud til Ære. Enkens Skærv«, sikkert henvisende til Dorothea Emerenze Hosum (præsteindb.).

Stolestaderne er sikkert fra 1865.

†*Stolestader* omtales hyppigt i regnskaberne. 1720 repareredes en del af bøndernes stole, og to nye opsattes, af Mathis snedker; 1731 fik snedker Niels Valentin 10 rdl. 4 mk. for ny stole ind til orgelværket, den ene med tralværk; 1741 malede Esben Thomæsen numre på kirkestolene, der repareredes 1832, og 1843 indrettedes tværgangen til tre stole. Den indelukte stol under orgelværket nævnes 1711 og fik 1722 ny låge (rgsk.). 1698 nævnes tre gamle bænke i koret (inventarium), og 1729 omtales »Disciplenes Bænke« i koret, hvoraf den ene, med en del gammeldags drejet arbejde på, ønskedes fornyet⁴¹.

†*Skriptestol* gjordes 1741 af Niels Valentinsen, og 1832 nedbrød og forandrede snedker H. Jensen †*provste-* og †*degnestolen* (rgsk.). 1864 solgtes det gamle stoleværk ved auktion (rgsk.).

†*Skabe*. 1710 omtales et skab som gammeldags, og 1816 nævnes et indmuret skab ved alteret, måske det samme (rgsk.).

Det nuværende *pulpitur* er sikkert fra 1865, da de gamle pulpiturer fjernedes (syn).

†*Pulpiturer*. 1) Orgelpulpitur fra 1630 med malerier af de 12 apostle samt skriftsprog, en gave fra rådmand Hillebrand Henrichsen (præsteindb.).

2) 1707, hvortil Sara von Westen, Per Hindrichsens, gav 100 rdl. for sin søn Wilhelm Friderich Mortensen, død i Ostindien (rgsk.); det bestod af syv lukkede stole over kvindestolene i kirkens nordside og blev malet og forgyldt 1708, med versificeret indskrift med forgyldte bogstaver (præsteindb.).

3) 1716 nævnes pulpituret og »det nye opbygte« pulpitur.

4—6) 1736 opsattes vistnok et nyt. 1744 nævnes pulpituret under orgelværket, og 1782 opsattes to nye pulpiturestole (rgsk.).

Orgel fra 1865 af orgelbygger Daniel Køhne (rgsk.).

†*Orgeler*. 1) Repareredes 1726 af Peter Gertsen orgelmester i Tårs, 1731 af monsieur Lund fra Stege og 1795 af snedker Kisler (rgsk.).

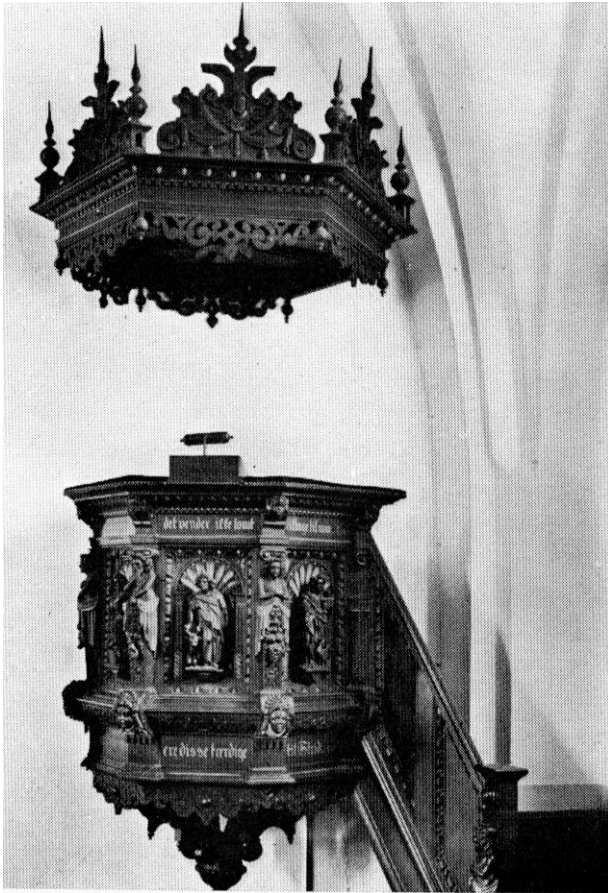
2) 1826 sluttedes kontrakt med orgelbygger Johan Pedersen i Næstved om et nyt orgel, og det gamle førtes til Næstved (rgsk.).

†*Pengeblok* nævnes 1710 (rgsk.).

†*Pengebøsser* af kobber nævnes 1712 (rgsk.).

†*Pengetavle* leveredes 1720 af Niels Fallentinsen (rgsk.).

Klingpunge. 1) 1712, af sølv, udenlandsk arbejde. Den cylinderformede be-

O. N.1945

Fig. 16. Sakskøbing. Prædikestol o. 1620 (s. 146).

holder, højde 18, tvnm. 10 cm, har drevne ornamenten i båndværksstil og modsat stangen en bladkrans med et relief af den hellige Anna selvtrædie samt en kartouche med graveret kursiv: »Gud til Aere og Saxkiebings[!] Kierck til en liden Prydelse er denne Stollepong gifuet af Erich Christensen fra Kiøbenhavn 1712«. Kuplet låg med pengeslidse fra 1852, da guldsmed Lund forfærdigede to søvlåg til sølvtavler og forandrede underdelen på den ene (rgsk.). Mahognistang med lang, oprindelig sølvfatning og to klokker; stemplet C S og en flakt ørn.

2) 1700'rne, sikkert den samme, som nævnes 1743, af grønt fløj (inventarium). Selve pungen er af sort fløj foret med gult skind, med krans, fatning og bjælde af sølv, på kransen indprikket L P og H L R. Kort, drejet skaft af bøgetræ.

†*Salmenummertavler*. 1) Nævnt 1709 som »to sorte Brædder, som Salmerne tegnes paa«. 2) 1783, af Jens Sæding (rgsk.),

†*Præsterækketavle*, firkantet, sort og med noder på bagsiden, opsat i anledning af reformationens 200 års jubilæum (præsteindb.).

Indskrifttavle, nyere, med navne på kirkens, skolens, hospitalets og de fattiges donatorer, afskrift af den †tavle (se nedenfor), som 1742 i anledning af reformationsjubilæet opsattes i »det ny Sakristi« (præsteindb.).

†*Tavle* opsat 1743 i anledning af et kgl. reskript om at holde provsteret i sakristiet, i sort ramme med rimet indskrift på lærred⁴² (præsteindb.).

Malerier. 1) O. 1625, opstandelsen, malet på træ, ovalt, 190 x 160 cm, rime-ligvis fra Antonius Clements værksted. Kompositionen er stærkt bevæget, i midten foroven står Kristus dansende på en sky, og rundt om sarkofagen tumler de forskrækkede romerske soldater; blandt farverne dominerer en lidt vammel rød. Den samtidige, profilerede ramme er sammensat af vandrette stykker, i nyere tid egetræsmalet og forsynet med guldlist. På korets nordvæg.

2) 1690, portræt af den 36-årige præst mag. Niels Svendsen Kastrup⁴³ (1654—1695), på lærred, hvorfra overført på træ. Ovalt brystbillede, 82 x 62 cm, med figuren en face, lidt til højre. Ansigtstrækkene er posede, hår og skæg rød-blondt. Præsten er iført en sort dragt med stor pibekrave og bærer sort kalot på hovedet. Påskrift: MDCXC og ÆT:XXXVI; forneden senere af præsten mag. Hosum tilmalet »Minst her!« (præsteindb.). Samtidig, ottekantet ramme, sortlakeret med forgyldte lister inderst. I sakristiet bag alteret.

3) O. 1700, portræt af præsten mag. Christian Frederik Winterberg⁴³, død 1706, malet på lærred. Ovalt brystbillede, 76x60 cm, med figuren en face, lidt til højre; det fedladne ansigt er indrammet af en allongeparyk. Øjnene er gullige og munden lidt veg. Foroven til højre et hjelmprydet våbenskjold med en sneklædt bjergtinde; hjelmtegnet er hvide fjervinger og tre stjerner. Samtidig sortlakeret ramme med bølgeliste. Under maleriet stod lidligere »Meest hisset«⁴⁴. I sakristiet bag alteret.

†*Malerier.* 1) Portræt af præsten mag. Hosum, med underskrift: »Mag. Mogens Knudsen, som forhen i 12 Aar havde været Sognepræst til Ønslef og Eschildstrup, hvorfra han 1723 blev kaldet til Sognepræst i Saxkiøbing og Maybølle . . . har ligesom forhen i Ønslev Præstegaard nu ogsaa her i Saxkiøbing Kirke tilforn værende latinsk Skole men nu til Kirken indrettede Sakristi besørget opsat dette sit Billede, for at hans aandelige Børn efter hans Bortgang, som skete 20. Maj 1745, kunde erindre sig, med hvad Smerte han havde født dem«.

2) Nedtagelsen af korset, nævnt 1821, da det blev istandsat af maler Hanstrøm, Hardenberg; maleriet, som præsten betegner »stort, ikke maadeligt«, havde sin plads over altertavlen (rgsk.).

Lysekroner. 1) O. 1626, renaissance, med 2 x 8 lysearme, der vist fornyedes 1868 (rgsk.) og to rækker prydbøjler; den kraftigt profilerede stang, hvis top-

figur er en flakt ørn, ender i et dobbelt løvehoved, der oprindeligt har holdt en ring i gabet.

2) 1699, barok, med otte arme og foroven en række små prydbøjler; den kraftigt profilerede stang har foroven en lille kugle og som topfigur Jupiter på ørnen; på hængekuglen graverede versaler: »Denne Lysekrone hawer Peder Hendrihsen Bert i Saxkiøping med sin kiere Hustrue Sara Matthies Daatter von Westen foræret til Kirckens Beprydelse samme Steds 1699« (se s. 154).

†*Lysekrone* med tolv arme, lige for prædikestolen, nævnes i præsteindb. 1755.

†*Lysearm* ved prædikestolen nævnes 1698 (inventarium); 1816 siges den at være af jern (rgsk.).

Kirkeskib 1762, restaureret 1895 (rgsk.), fregat med to kanondæk, det øverste åbent, og kanoner på bakken; i agterspejlet findes en navneplade med »Quintus« og årstallet 1762, sikkert det skib, som blev skænket af købmand og borger i Sakskøbing Niels Siøe (præsteindb.).

Tårn fra 1853 (rgsk.).

†*Tårn* nævnes 1692 og fik 1730 ny urskive; 1770 istandsattes det af urmager Kaalund (rgsk.). Præsteindb. beskriver det som et gammelt sejerværk, der slår alene fuldslog, ej kvarter, og omtaler på nordre side af tårnet en skive med rimet indskrift.

Klokker. 1) 1422, af en nordtysk støber, som har leveret flere klokker til Fyn og Låland-Falster, blandt hvilke denne er den smukkeste. Minuskier i to linier, ordene adskilles af treblade: »Anno D(omi)ni mcdxxii in die Urbani epi(scopi) facta est hec campana, alpha et o(mega) Deus et homo, o rex glorie veni cum pace« (»i Herrens år 1422 på biskop Urbans dag [25. maj] er denne klokke støbt. Alfa og omega, Gud og menneske, o ærens konge, kom med fred«). Hankene prydes af tovsnoninger, huen af seks gotiske blade. Tvm. 125 cm (Uldall 152). Ifølge et sagn skal klokken være støbt uden for byen på den såkaldte klokkebakke⁴⁵.

2) O. 1500, skriftløs. Tvm. 78 cm (Uldall 134).

3) Omstøbt på Frederiksværk 1852 af H. Krog og betydelig formindsket.

†*Klokker.* 1) »Mellemklokken« var støbt af Hans Henriksen (Johannes Henrici) og omstøbtes 1852. Minuskelindskrift i to linier⁴⁵: »Anno D(omi)ni mcdlxv effusa e(st) ista kampana i(n) honorem beati Petri et Pauli. Johannes He(n)rici fecit me. Niels Bek. Maria skoni(n)k ?« (»i Herrens år 1465 er denne klokke støbt til ære for den hellige Peter og Paulus. Hans Henriksen gjorde mig. Niels Bek. Maria . . . ?«). Indskriftens sidste ord er sikkert en fejlstøbning for en lovprisning af Jomfru Maria, der findes på andre klokker af samme støber, sml. Uldall 187. Hr. Niels Beck var præst i Hunseby (Uldall 184).

2) En lille klokke uden knebel, som borgerskabet har lånt til rådstueklokke, omtales 1743 (rgsk.).

GRAVMINDER

†*Epitafier.* 1) 1602, Niels [S]øffrensen(?). 2) 1605, Christen Jensen. 3) 1607, Jacob Frandsen. 4) 1641, Jens Rasmussen og hans fader Rasmus Jensen rådmænd i Sakskøbing. 5) 1646, Jacob Henrichsen, borger og kirkeværge til Sakskøbing; indskriften og portrættet af familien var ukendeligt 1755 (præsteindb.). 1782 er epitafierne sikkert blevet fjernet, idet der dette år blev spækket og hvidtet inde i kirken, hvor de gamle epitafier havde været opsat (rgsk.).

Gravsten. 1) (Fig. 17). Meget naivt stenhuggerarbejde fra o. 1550. Otto Huitfeld, død 1529, og hustru Barbara Eriksdatter Blaa til Orebygård, som levede endnu 1558. »... begraiffuit e[rlig] och velbyrdig Mand Otte [Huit]feld ... ns Søn(n) til Berritzgard so(m) døde ann(o) 1529 m(ed) ha(n)s ...«; indskriften, som nu er næsten helt udslidt, var endnu i 1765, da Abildgaard tegnede stenen, delvis læselig, ligesom den nu helt forsvundne versalindskrift på pilasterskaftet mellem figurerne: »som døde paa S. Simon og Jude Daag som var den XXVIII Okt.« Figursten af grå kalksten, 237x144 cm, med reliefminuskler. I en dobbeltarkade, båret af en pilaster og to halvsøjler med profil- og volutkapitæler, står ægteparret, han iført pladerustning med draget sværd i højre hånd, hun i stift foldet enkedragt med slør; i buevinklen foroven er der en lille, plump Kristusfigur; under figurerne findes de afdødes fædre og mødre våben: Huitfeld, Ulfeld, Blaa og Pøiske. Stenen lå 1755 foran alteret, over begravelsen (præsteindb.), nu indmuret i kirkens nordvæg under pulpituret.

2) (Fig. 18) 1583. Jacob Huitfeld til Berritzgård, død i Nidaros 22. april 1583, 36 år gammel, og hustru Elisabeth Friis. Figursten af grå kalksten, 237 x 144 cm. Naivt lokalt arbejde, påvirket fra Fyn, med fordybede versaler og latinsk gravskrift indledet med ordene MEMORIÆ (til minde om). I figurfeltet, som foroven og forneden er indrammet af profillister og på siderne af pilastre med profilkapitæler og -baser, står ægteparret, han i rustning med venstre hånd på kårdehæftet og hjælm ved foden, hun i enkedragt med underarmene unaturligt sammenlagte foran livet; mellem hovederne findes en bog og en lille rulleværkskartouche med SSS. Figurerne flankeres af pilastre, som bærer en vinkelbrudt profil. I frisen derover og på pilasterskafterne ægteparrets 32 ahnevåben. Stenen lå 1755 over begravelsen i koret, foran alteret (præsteindb.) og er nu indmuret i kirkens sydvæg under pulpituret.

3) O. 1715. Thomas Jørgensen, død 5. aug. 1704, 55 år og fire mdr. gammel, køb- og handelsmand i Sakskøbing, og hustru Karen Christophers Datter, død 1. dec. 1715, 62 år gammel, med hvem han havde levet sammen i 29 år og tre mdr. (to sønner, fem døtre). Rød, ølandsk kalksten, ottekantet, tvrm.

Pacht og Crone fot.

Fig. 17. Sakskøbing. Gravsten over Otte Huitfeldt, død 1529 (s. 152).

Pacht og Crone fot.

Fig. 18. Sakskøbing. Gravsten over Jakob Huitfeldt, død 1588 (s. 152).

ca. 103 cm, med fordybede versaler. Indmuret i kirkegårdsmurens østside, ud til kirkegården, hvor den fandtes allerede 1755 (præsteindb.).

4) 1700'rne. Rasmus Lauritsøn. To brudstykker af ølandsk kalksten med udslidte versaler, hvoraf kun navnet og et bomærke kan læses. På kirkegården.

5) 1700'rne. Grå kalksten, 109x60 cm, uden indskrift, men med svagt fremspringende bort langs randen. På kirkegården.

6) O. 1800. Ølandsk kalksten, 196x116—107 cm, uden indskrift, men stenen viser ingen slidspor. Riflet bort med hjørneblomster. Under jordoverfladen ved sydvesthjørnet af søndre våbenhus.

†Gravsten. 1) (Fig. 19) 1408. Lasse Jensøn Blaa til Orebygård. Den smukke sten havde en særlig interesse ved at være den ældste, som vides at have båret dansk indskrift. 1765 undersøgte og tegnede Abildgaard stenen⁴⁶ og læste indskriften : »Anno d(omi)ni mccccviii iæg Lasse Jensøn outh Orætbi harr . . . t frelsæ min Siæl aaf Nøth«. Grå kalksten med randskrift af minuskler. I billedfeltet sås ridderen støttende sig til et sværd med højre hånd og et hjelmprydet skjold med venstre, i hjørnerne evangelistcirkler. 1765 lå stenen i korgulvet.

Fig. 19. Sakskøbing. †Gravsten over Lasse Jensen, død 1408. Efter tegning af S. Abildgaard (s. 153).

2) Sognepræsten Hans Pedersen Faaborg, død o. 1583. Indskriften, på latin, var udslidt 1755, da stenen lå i skibets østende (præsteindb.).

3) 1748. Morten Jensen. Lagt af enken Inger Cathrine Birck. Versificeret indskrift samt årstallet 1748 og I C B. På kirkegården (præsteindb.).

†*Begravelser.* 1805 fandtes i kirken seks åbne begravelser, een i koret, een foran alteret og fire i kirkens vestende. De to, der tilhørte købmand Junior, måtte fyldes, og han ville i stedet opsætte en mindetavle i muren over sin 1803 afdøde broder Lars H. Junior⁴⁷; de andre begravelsers ejere kendtes ikke. 1874 opfyldtes de gamle begravelser i våbenhuset (rgsk.). I præsteindb. 1755 nævnes følgende begravelser:

1) Sognepræsterne Chr. Winterberg, død 1706, og Gregers Masqvadel, død 1723, med familie. Under alteret.

2) 1734, Niels Caspersen Siøe med hustru Mette Nielsdatter og søn. I kirkens nederste gang med †gravsten, hvortil var knyttet et legat⁴⁸.

3) O. 1750, provst Peder Reenberg og hustru. Under skriftestolen i koret.

4) Peder Henrichsen Bert og Hillebrand Bert, endnu i brug 1755.

5) 1715 og 1719 nævnes oberstaldmester Harstats begravelse (rgsk.).

**Jordfund.* 1) O. 1500. Guldnål med safir og perler, fundet ved gravning af grund til sakristiet. 2) O. 1500. Tynd sølvplade, hvorpå opdrevet, rund medaillon med fremstilling af S. Anna selvtrøstet, flere medailloner af forgyldt sølvblik med drevne rankeornamenter og fem snøreringe ligeledes af forgyldt sølv. Fundet ved gravning ved koret. I Nationalmuseet.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1692—93 (R. K. Revid. Regnsk. Kirkeregnskaber, RA), 1694—1720 div. år, 1703—90 div. år og 1814—74 (stiftsøvrighedsarkivet, LA), 1709—67, 1742—1830 (kirkeinspektionsarkivet, LA). — Synsprotokoller 1803—24 div. år (stiftsøvrighedsarkivet, LA); 1829—44, 1845—48, 1848—61, 1862—1920, og provsteprotokol for Musse hrd. 1820—29 (provstearkivet, LA), 1861—80 (bispens arkiv, Nykøbing F.). — Jorde-

bog for Aalholm og Halsted amter 1698; Sakskøbing stolestadebog 1709—1833; afskrift af Sakskøbing privilegier og andre byen vedkommende dokumenter 1306—1771 div. år; dokumenter og breve for købstæderne. Lolland. 1574—1761 div. år; dokumenter og breve for hele stiftet 1579—1762 div. år; indkomne sager købstædernes kirker og skolevæsen vedk. 1804—44 (stiftsøvrighedsarkivet, LA); Sakskøbing Kirke Bog 1742—1830 (kirkeinspektionsarkivet, LA); diverse sager i kultusministeriets kirkedepartement (RA). — Museumsindberetninger af J. Kornerup 1864, Aa. Roussell 1944, O. Norn og Gertrud Købke Knudsen 1945.

S. Abildgaard: Notesbog I. 1756. Bl. 72 ff. (NM). — N. L. Høyen: Notesbog VII. 1830. Bl. 26 (NM). — J. Worsaae: Notesbog I. 1848. Bl. 30 f. og 57 f. (NM). — J. Kornerup: Notesbog XII. 1859. Bl. 31 f. og XVI, bl. 44 (NM). — V. Koch: Notesbog I, bl. 80 (NM). — Holms samling (LA). — Tegninger og opmålinger ved Kunstakademiets bygningsskole 1945.

Ludvig Wagner: Sakskøbing Kirke og Præsteembede, i Kirkehist. Saml. 4 R. IV, 678—92. — J. Kornerup: Et gammelt Vægmaleri i Sakskøbing Kirke, i Kirkehist. Saml. 1 R. IV, 422—28. — J. Magnus-Petersen: Kalkmalerier. 1895. S. 73.

Historik. ¹ F. R. Friis: Musse Hrd., s. 21. ² Erslev: Repertorium nr. 5844, 5846, 5845 (1420), 7413 (1444). Sml. dog også 7217, der kun taler om sognekirken i Sakskøbing, men fremhæver, at syndsforladelsen gives, »de Dei misericordia et Petri et Pauli auctoritate«. ³ Will. Christensen: Repertorium 5220. ⁴ Se note 1. ⁵ Kirkehist. Saml. 4. R. IV, 683 ff. ⁶ Erslev: Repertorium nr. 5844, 5846, 5854 (1420), 5918 (1421), 7217 (1442), 7413 (1444); Will. Christensen: Repertorium 6547 (1489). ⁷ Will. Christensen: Repertorium nr. 4109 (1477). ⁸ Smst. 227 (1453), 3404 (1475). ⁹ Erslev: Repertorium nr. 7413 (1444). ¹⁰ F. R. Friis: Musse Hrd., s. 34. ¹¹ Smst., s. 35. ¹² Smst., s. 27.

Bygning. ¹³ Hugo Matthiessen: Torv og Hærstræde. 1922. S. 61. ¹⁴ Dok. og reve for købstæderne. Lolland. 1574—1761. ¹⁵ Provsteprotokol 1862—1920. ¹⁶ Kornerup 15. juni 1864, NM arkiv. ¹⁷ Smst. ¹⁸ Skitse af Worsaae, NM arkiv. ¹⁹ Se note 16. ²⁰ Syn over Musse herred 1849—61. ²¹ Se note 16. ²² Målskitse, NM arkiv. ²³ Danske Atlas VI, 491. ²⁴ Syn 7. marts 1729 i dok. og breve for købstæderne. Lolland. 1574—1761. ²⁵ NM arkiv. ²⁶ Brev fra Kornerup til Worsaae 18. juni 1864, NM arkiv. ²⁷ NM arkiv. ²⁸ se note 26. ²⁹ Syn over Musse herred 1849—61. ³⁰ Se note 24.

Kalkmalerier. ³¹ Indberetninger, breve og skitser i NM arkiv.

Inventar. ³² F. R. Friis: Musse Hrd. II, 25. ³³ Beckett: Danmarks Kunst II, 162, fig. 206; Beckett: Altertavler i Danmark, s. 63—67. ³⁴ Smst., fig. 207. ³⁵ Af konservator C. C. Andersen. ³⁶ Af konservator N. J. Termansen. ³⁷ Extract over Fyens og Laalands Stifters historiske Ting. Thott 727, 196. ³⁸ D. nr. 3801. ³⁹ †*Korkåbe* (?), middelalderlig; iflg. et dokument, som tidligere opbevarede i kirken, førtes 1532 en sag om en sort »tydsk Kaabe«, der var skænket kirken i sjælegave af Maria Skinders. Afskrifter af Sakskøbing privilegier m. m. 1306—1771. ⁴⁰ Abildgaards notesbog I, 72. ⁴¹ Dok. og breve for købstæderne 1574—1761. ⁴² Hofman: Foundationer VI, 39. ⁴³ DMP IX, 193. ⁴⁴ Wagner, s. 682. ⁴⁵ Brev til Uldall 17. april 1893 fra kappellan H. L. Petersen i Sakskøbing, NM arkiv. ⁴⁶ Gengivet i Abildgaards dagbog I, 74. ⁴⁷ Indkomne sager m. m. 1804—44. ⁴⁸ Hofman: Foundationer VI, 46.